KURŠIŲ PILKAPYNAS

Mykolas MICHELBERTAS

2006 m. VU tęsė Kuršių pilkapyno (Kelmės r.) (AR 415) archeologinius tyrinėjimus. Ištirtas paskutinis pilkapis III. 2004–2005 m. šiame pilkapyne buvo ištirti 2 pilkapiai (I ir II), labai apardyti lobių ieškotojų iškastų duobių (žr. *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 85–86; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 96–98). Juose aptikti 7 apardyti ir geriau išlikę senojo geležies amžiaus kapai. Mirusieji laidoti nedeginti, su įkapėmis. Vyrų kapuose rasta geležinių įmovinių kirvių, peilių tiesia ir lenkta nugarėle, įmovinių ietigalių ir nedaug papuošalų: bronzinė apyrankė ir geležinis lazdelinis smeigtukas. Moterų ir mergaičių kapuose rasta žalvarinių apyrankių, įvijų ir geležinis lazdelinis smeigtukas. Kapų chronologija – C_{1a} periodo pabaiga – C_2 periodas, t. y. III a.

Kuršių pilkapis III iš išorės atrodė geriausiai išlikęs, tačiau jo sampilo ŠR pusėje buvo 1,5x2,2 m dydžio duobė su išjudintu iš vietos vainiko akmeniu. Pilkapio sampilas buvo apie 10x11 m dydžio. Jo aukštis iš R pusės buvo 0,9 m, iš P – 0,8 m.

Sampilo V pakraštyje 70 cm gylyje atidengtos moters *kapo 1* liekanos. Mirusiosios griaučiai buvo sunykę, išskyrus kelis dantis ir kitus smulkius kaukolės kaulų fragmentus, raktikaulius, kelis stuburo slankstelius, dilbio kaulų fragmentus, kelis pirštakaulius. Kaulai išliko tose vietose, kur lietėsi prie metalinių daiktų.

Sprendžiant pagal kaulų liekanas ir įkapių padėtį, mirusioji buvo laidota aukštielninka, galva ŠV (290°) kryptimi.

Kape aptiktos nepaprastai gausios įkapės. Po kaukolės kaulų fragmentais rasta Akmenių tipo kabučių ir karolių apvara, kurioje buvo 37 bronziniai kabučiai ir 27 karoliai. Virš kaklo apvaros buvo dvi bronzinės III grupės antkaklės kūginiais galais. Krūtinės papuošalus sudaro trys smeigtukai ir segė. Dešinėje mirusiosios galvos pusėje aptiktas bronzinis III grupės ritinis smeigtukas su prie jo pritvirtintais brankteliu, trimis grandinėlėmis, ažūriniais kabučiais – skirstikliais (1 pav.). Krūtinės srityje aptiktas bronzinis II grupės statinėlinis smeigtukas, kurio galvutės grandelėje yra įverta grandinėlė su brankteliais ir pusmėnulio pavidalo kabučiais. Dar vienas II grupės statinėlinis smeigtukas buvo kairėje mirusiosios galvos pusėje. Atrodo, du smeigtukai buvo sujungti grandinėlėmis. Šiek tiek žemiau antrojo smeigtuko, mirusiosios kojų link rasta bronzinė III grupės II pogrupio laiptelinė segė, dar žemiau – geležinė sulūžusi yla su medinio kotelio pėdsakais.

Ant dešiniosios rankos aptiktos 6 bronzinės apyrankės. Dvi apyrankės yra II grupės trikampio pjūvio, dvi – keturkampio pjūvio suapvalintais galais, dvi – III grupės pusiau apskrito pjūvio. Ant kairiosios rankos aptiktos taip pat 6 bronzinės apyrankės. Keturios apyrankės yra IV grupės pusiau apskrito pjūvio, dvi – II grupės trikampio pjūvio. Taigi ant abiejų rankų nešiotos net keturių skirtingų grupių apyrankės. Rankų papuošalams priklauso ir bronzinis juostinis uždaras žiedas, padarytas iš trikampio pjūvio juostelės.

Po bronziniais papuošalais aptikta daug organinės medžiagos liekanų. Jas tyrė VU doktorantė E. Pečeliūnaitė. Du vilnono juo-

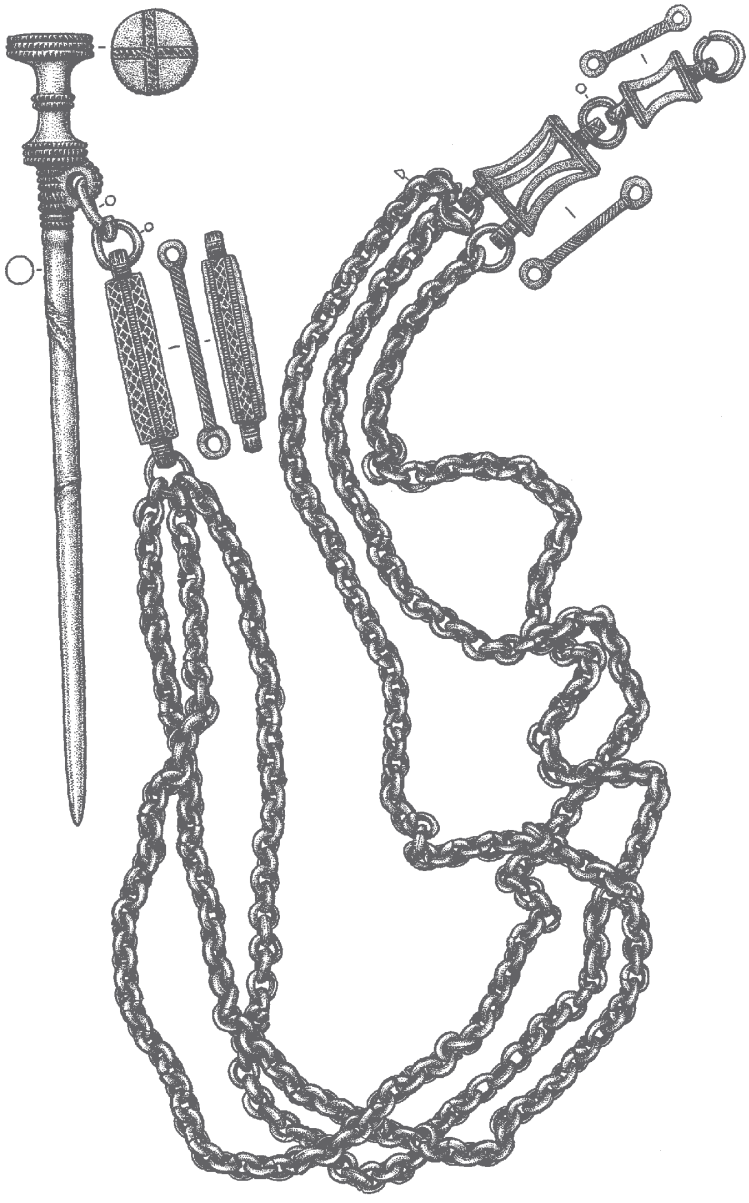

1 pav. Kuršių pilkapynas, pilkapis III, kapas 1, ritinis smeigtukas. *I. Maciukaitės pieš.*
Fig. 1. Kuršiai barrow cemetery, barrow III, burial 1, a pin with a spool-shaped head.

do audinio fragmentai buvo prie statinėlinio smeigtuko. Audinys greičiausiai dažytas.

Kapo chronologija – C_{1a} periodo pabaiga, t. y. III a. pirmieji dešimtmečiai.

Taigi kape surastas net 21 daiktas (apvarą laikant vienu daiktu). Tai pats turtingiausias senojo geležies amžiaus kapas didžiulėje Lietuvos ir Latvijos pilkapynų teritorijoje, vienas pačių turtingiausių to laikotarpio kapų Lietuvoje. Radinių skaičiumi Kuršių pilkapyno moters kapą lenkia tik Kurmaičių kapinyno (Kretingos r.) moters kapas 22 (rasti 25 daiktai) ir Veršvų kapinyno (Kauno m.) dvigubas kapas (prie moters griaučių rasti 22 daiktai). Netenka abejoti, kad ir Kuršių pilkapio III kape 1 buvo palaidota gentinės diduomenės atstovė.

Dėmesį patraukia dar keletas dalykų. Kuršių pilkapio III kape 1 aptikti trys smeigtukai ir segė. Matyt, smeigtukais ir sege buvo susegti skirtingi drabužiai. Ritinis ir vienas iš statinėlinių smeigtukų dėl prie jų pritvirtintų branktelių, grandinėlių, ažūrinių skirstiklių, kabučių yra unikalūs Lietuvos senojo geležies amžiaus medžiagoje, taip pat kaimyninių baltų kraštų archeologinėje medžiagoje.

Deja, kita pilkapio III sampilo dalis buvo gerokai apardyta. Joje rasta išjudinta iš vietos žmogaus kaukolė be veido dalies ir žandikaulių, bronzinis cilindrėlis ir žalvarinio dirbinio (smeigtuko adatos?) fragmentas. Tai rodo, kad pilkapyje būta daugiau kapų. Matyt, didesnė dalis pilkapio sampilo jau yra buvusi perkasta.

Pilkapyje dar buvo neblogai išlikęs akmenų vainikas. Jis buvo beveik taisyklingo apskritimo formos. Vainiko skersmuo Š–P kryptimi vidinėje pusėje buvo 7,6 m, išorinėje – 8,6 m, V–R kryptimi – atitinkamai 8,5 ir 9,3 m. Jo Š dalis buvo per 25 cm aukščiau nei P, taigi vainikas krautas ant nelyginto žemės paviršiaus. Kai kurie vainiko akmenys buvo labai stambūs, 100x60x30, 60x40x60, 50x70x50 cm ir t. t. dydžio.

Taigi 2006 m. tyrinėjimai Kuršių pilkapyne papildė duomenis apie senojo geležies amžiaus laidoseną šiame regione, ypač apie gentinės diduomenės kapus. Pilkapyje rasta vertingų unikalių to laikotarpio daiktų.

KURŠIAI BARROW CEMETERY

In 2006 barrow III was investigated in Kuršiai barrow cemetery (Kelmė Dist.). A very rich female burial was discovered in it. The burial contained 21 artefacts, of which 20 were bronze ornaments, namely a necklace made of shaped pendants and beads, two neck rings with cone-shaped terminals, a pin with a spool-shaped head (Fig. 1), chains, and pendants – connectors, two barrel-shaped pins, a ladder brooch, 12 different bracelets, and an ordinary ring. An iron awl was also found. The burial's chronology is the C_{1a} period, i.e. the first decades of the 3rd century. This is the richest female burial in the territory of the Lithuanian and Latvian barrow cemeteries and one of the richest Old Iron Age burials in Lithuania. A representative of tribal high society was apparently buried in it.